

שלחו להדפסה

תמונת מצב

השמאל הקלאסי איבד את ה"קייס". נבון צילום: רבקה קובלסקי

לחצו כאן להגדיל הטקסט

1 במאי בעולם: הכלכלה במשבר - וגם השמאל

חג הפועלים הוא הזדמנות טובה לבחון את מצבו של השמאל בעולם בעידן של משבר כלכלי עולמי. אך למרות שבמדינות קפיטליסטיות מדברים על רגולציה ומעורבות ממשלתית במערכת הכלכלית, אי אפשר לומר שהצעדים הכלכליים מגובים במדיניות חברתית סוציאל-דמוקרטית. רק אמריקה הלטינית יוצאת מן הכלל דנה צימרמן

היום (שישי) יצינו מיליוני בני אדם בעולם את חג הפועלים, 1 במאי. היום יצוין באלפי עצרות גם במדינות שבהן במשך שנים מנע השלטון מאיגודי העובדים לציין את האירוע – כמו טורקיה, למשל, שנערכת להפגנת ענק באיסטנבול. בצרפת ייערכו 280 עצרות, מספר שיא מאז תום מלחמת העולם השנייה, ואפילו בישראל ייערכו שבע עצרות, למרות שההסתדרות אינה מציינת את 1 במאי.

יש קשר ברור בין מספר ההפגנות הגבוה למשבר הכלכלי העולמי, מסביר ל-ynet הד"ר אפרים דויד, מרצה להיסטוריה באוניברסיטת תל

על מה ולמה?

אחד במאי - חג הפועלים

יום חגם של הפועלים נקבע בוועידת האינטרנציונל השני בפריס ב-1889. נבחר לזכר השביתות וההפגנות שפרצו בשיקגו, שלוש שנים קודם לכן, בתביעה ליום עבודה בן 8 שעות. בהתנגשויות עם המשטרה נפצעו ונעצרו אז עשרות. שמונה ממנהיגי השביתה נדונו למוות, וארבעה מהם הוצאו להורג

[לערך המלא באנציקלופדיה](#)

אביב ופעיל חברתי. "האופן שבו מציינים בעולם את 1 במאי הוא כמו מדחום האומד את מצבו של הקפיטליזם. ככל שיש יותר הפגנות או הפגנות גדולות יותר - זה אומר שהמחלה שממנה סובל הקפיטליזם יותר קשה. בתקופות של משבר יש יותר רצון של אנשים לצאת ולהפגין למען הזכויות שלהם - ובעולם מתגייסים בצורה מרשימה".

המשבר הכלכלי שבו שרוי העולם מאז הסתיו שעבר הביא עימו לא מעט תמורות בכלכלות הגדולות בעולם. אפילו בארצות הברית הקפיטליסטית הממשל

מלאים בנקים וחברות גדולות, והמחוקקים דנים בצורך ברגולציה ופיקוח על המערכת הכלכלית. אבל האם ניתן להסיק מכך שהקפיטליזם פשט את הרגל, ושאר"ב משנה כיוון?

סוחרים בוול סטריט בספטמבר 2008. התעורר צורך ברגולציה (צילום: AFP)

"לא ולא", אומר ל-ynet הפרופ' איתן גלבוע, מומחה לארה"ב מאוניברסיטת בר אילן. "הקפיטליזם האמריקני הוא מיוחד, שורשי, וטבוע במהות הבסיסית שעליה נוסדה ארה"ב: החופש הפוליטי והכלכלי. **סוציאליזם** מחייב מעורבות גדולה של הממשלה, ובארה"ב לא רוצים מעורבות של הממשלה - סבורים שהשוק החופשי יעשה את מה שצריך להיעשות. אבל אחרי ה'תאונה' החמורה שקרתה לשוק האמריקני, ננקטים מהלכים שהינם אולי סוציאליסטיים-בחלקם, במובן של התערבות מאסיבית של הממשלה, אך מדובר במהלכים זמניים שישארו על כנם רק עד שהקפיטליזם יחזור לעצמו", הוא מסביר.

גם דוידי מסכים שהצעדים שנקטו ממשלות המערב בעקבות המשבר אינם משום שינוי ומעבר לערכי הסוציאליזם. "מה שאנחנו רואים כאן הוא קפיטליזם בצורה אחרת. רגולציה ופיקוח היו כל הזמן, גם בתקופה הקודמת למשבר, אבל עכשיו מקשיחים אותם כדי למנוע מהמשבר להחריף. אבל לצד הצעדים האלה, לא רואים בעולם שינוי ברור לטובת מדיניות של מדינת רווחה. יש אמנם חזרה של המדינה למעורבות בתחום הכלכלי - אך לא בתחום החברתי".

הפרדוכס האירופי

הד"ר עמונאל נבון מהתוכנית לדיפלומטיה על שם אבא אבן באוניברסיטת תל אביב מציין כי באירופה, המצב עוד יותר פרדוקסלי מאשר בארה"ב. "אם מסתכלים על אירופה בעשורים האחרונים, במקרים רבים דווקא ראינו שממשלות שמאל היו אלה שהובילו רפורמות ליברליות, כמו מפלגת הלייבור החדשה של טוני בלייר או הסוציאל-דמוקרטים בגרמניה בתקופת כהונתו של גרהרד שרדר, וממשלות ימין דווקא חיזקו את המעורבות הממשלתית בכלכלה, כמו מה שמבצעות עכשיו מפלגות השלטון הימניות בצרפת ובגרמניה", הוא מציין.

שוטרים ומפגינים מתעמתים בפריז במרס. הגלובליזציה - אויב (צילום: AFP)

לדברי נבון, השינויים שחלו בעולם בעשורים האחרונים הצליחו במידה רבה להפוך את השמאל האירופי הקלאסי לריק מתוכן – ובמקביל תרם לעלייתן של מפלגות שמאל קיצוניות שאינן מהוות כוח פוליטי משמעותי. "השיטה של רפורמות חברתיות הדרגתיות הצליחה כל עוד המבנה החברתי היה מבוסס על מיעוט של קשישים ורוב של צעירים שעובדים. אבל היום אנחנו חיים בעולם גלובלי של תחרות בין חברות ושל אוכלוסייה מזדקנת, ומהסיבה הזאת, ה'קייס' של השמאל האירופי הקלאסי נחלש", טוען נבון. "המשבר הנוכחי אמנם חיזק את הצורך בקצת יותר פיקוח על המערכת הפיננסית אך לא הפך את טיעוניו של השמאל הקלאסי לחזקים יותר. משום כך, הציבור מחפש אלטרטיבה בדמותן של מפלגות שמאל קיצוני רדיקליות, כמו מפלגתו של אוליבייה בזנסנו בצרפת, שבעיקר נוהגות להפיץ אמירות דמגוגיות נגד הגלובליזציה שלטענתן גורמת לכל הבעיות בעולם".

אמריקה הלטינית אדומה

בניגוד לאירופה, ישנו אזור גאוגרפי שבו השמאל רק הולך ומתחזק – אמריקה הלטינית. "באמריקה הלטינית קרה משהו שלא קרה ביבשות אחרות - הגלובליזציה הגיעה לממדים מפלצתיים", הסביר דויד. "ההפרטה יצאה משליטה, והטבעת סביב שכבות הביניים הלכה והתהדקה. לכן הדגם הכלכלי הניאו-ליברלי הגיע שם למיצוי לפני אזורים אחרים. נוסף על כך, באמריקה הלטינית יש מסורת ותיקה של מאבקים שניהלו ועדי עובדים, וגם היסטוריה של מפלגות שמאל שאינן שייכות לממסד הפוליטי, שנולדו על בסיס תנועות חברתיות. מנהיגים כמו אוו מוראלס בבוליביה או פרננדו לוגו בפרגוואי מייצגים מגזרים שלא היו מעולם בשלטון במדינות אלה, אנשים שבאו מלמטה, מהעם, וזה נותן להם כוח נוסף, מעבר לכוח האלקטורלי".

נשיאי ונצואלה ובוליביה, צ'אבס ומוראלס. תהליכי הקצנה (צילום: רויטרס)

לא ברור לאן נושבת הרוח באמריקה הלטינית, ואם הגל האדום ייבלם בהמשך, אך בינתיים, מציין דויד, היבשת כולה עוברת תהליך של הקצנה. "אפילו במדינות שאינן 'שמאלניות מצטיינות', כמו ברזיל, ההנהגה נעה לכיוון חברתי, ועושה רושם שהתהליך לא ייעצר בזמן הנראה לעין - אלא אם יתרחשו מעשי רצח פוליטיים או הפיכות צבאיות. צריך להוסיף גם שארה"ב כרגע חלשה ונמצאת בנסיגה - גם במישור הבינלאומי וגם במישור האזורי - והיא אינה יכולה 'לדפוק על השולחן' כפי שעשתה לפני עשור או שניים ולשנות את המצב בכוח".

הפרופ' גלבע מעריך שהשפל הנוכחי שאליו נקלעה ארה"ב, שתורם לחולשתה הנוכחית, נובע משאננותה בעקבות ניצחונה במלחמה הקרה. "ההיסטוריון פרנסיס פוקויאמה קבע אחרי תום המלחמה הקרה שהמשטר הקפיטליסטי האמריקני הליברלי ניצח - ושהעולם כולו יחקה אותו. דבריו נקלטו היטב, ואחד האלמנטים הבסיסיים במדיניות החוץ האמריקנית היה לבנות כמה שיותר מדינות על פי הדגם האמריקני. אבל עכשיו נראה שהקפיטליזם 'הצליח יותר מדי', ונקלט כאיום עד שבאה תגובת נגד. המצב הזה מעורר שאלות על מהו המשטר הראוי והרצוי בארה"ב. ברור שהקפיטליזם החזירי שדואג רק לעצמו פשט את הרגל וצריך לחזור למשהו מאוזן ושפוי, אבל למרות זאת, אין כאן כל דיון בהחלפת המשטר הקיים. סקרים אחרונים הראו שהציבור חושב שהמשטר הקפיטליסטי הוא טוב ומתאים לארה"ב. הוא לא יוחלף, אלא יתוקן. אחרי תקופת השיקום, יהיה שם משטר קפיטליסטי אמריקני שמותאם יותר למציאות של היום".

"לדפוק על השולחן"

גם נכון סבור שלמרות המשבר הכלכלי, אי אפשר להכריז על כישלון הקפיטליזם. "הקפיטליזם לא נכשל. זוהי השיטה הכלכלית היחידה שמסוגלת ליצור עושר וקדמה. המאה העשרים מוכיחה זאת מעבר לכל ספק. המאה העשרים שימשה כמעבדה לבחינת תהליכים חברתיים וכלכליים, והסוציאליזם נכשל בכל המקומות, אין דוגמה אחת של כלכלה סוציאליסטית שהצליחה. המשבר הנוכחי אינו יוצא דופן, היו משברים רבים בעבר, והעוצמה של הכלכלה הקפיטליסטית נעוצה ביכולתה לתקן את עצמה ולקום מחדש. בהחלט יש צורך לדון ברגולציה בתחום הפיננסי, ויש צורך בכללי משחק, אבל מי שחושב שהשיטה לא עובדת בגלל המשבר מתעלם ממאתיים שנות היסטוריה שמוכיחות את ההפך".

לצד טיעוניהם של עמיתיו, דויד דווקא כן סבור שלאזרח הקטן יש אפשרות לדרוש משליטיו יותר הפגנת חמלה ואחריות חברתית, למרות תקופת המשבר. "זה כמובן תלוי ביחסי הכוחות החברתיים הקיימים בכל מדינה ומדינה. באיסלנד נערכו לאחרונה בחירות - ולראשונה בתולדותיה, הסוציאל-דמוקרטים [עלו לשלטון](#). זה הביטוי הפוליטי של הלחץ של הציבור וההפגנות ההמוניות שאירעו במדינה הקטנה בחודשים שקדמו לבחירות. במקומות שבהם מושלות מפלגות שמאל שמחויבות לקהל תומכיהן, ניתן לחלק את העוגה אחרת גם בתקופת משבר. זה בידיים שלנו, ולא בידי כוח עליון. לכן חשוב לדפוק על השולחן עכשיו - לפני שהעוגה מצטמצמת".

[חדשות ב-SMS](#) - עדכונים מחדר החדשות של ynet ישירות לסלולרי שלכם.

[חזרה](#)